

Naučna i epska fantastika

Tema podele po žanrovima može biti zanimljiva, ali nikada nije izvodljiva do kraja. Tako, u podeli se obično kreće od osnova ova dva odvojena žanra. Smatra se da je osnova fantasy žanra ono što Tolkin naziva “vilinska priča”. Reč je o bajkama u svom izvornom, nerazblaženom obliku, o mitovima i legendama. Koreni naučne fantastike leže u brzom razvoju nauke koji je doveo do niza “graničnih problema” i promišljanja dokle to može dovesti čovečanstvo. Tako se deo fantastike iz XIX veka do sada već obistinio (put na Mesec), a deo nije (invazija Marsovaca).

Meni je lično svejedno da li borac koristi mač iskovan poznavanjem “tajne čelika”, kao što je slučaj u Konanu i delimično Gospodaru Prstenova, mač sastavljen od kompozitnog materijala koji se radi lakšeg razumevanja zove “metal”, kao što je slučaj u Knjizi Novog Sunca ili svetlosnu sablju, kao u Ratovima Zvezda. U sva tri slučaja reč je o legendarnom liku i oni više imaju zajedničkog između sebe nego recimo sa Solarisom ili Odisejom 2001. Zbog toga sam raspoložen da znatno proširim granice žanra epske fantastike, koji mi se inače lično više sviđa.

Rekao bih da se epska fantastika bavi velikim događajima u dalekoj prošlosti, stvarnoj ili izmišljenoj, dalekoj budućnosti ili nekoj paralelnoj sadašnjosti. U suštini imamo događaje koji određuju budućnost sveta u kome se događaju. Dalje imamo manje ili više direktnu implementaciju arhetipova. Posledica je da delo epske fantastike, kao takvo, daje jasnu definiciju sistema u kome se sve odvija, sa definisanim ulogama aktera i objašnjenim razlozima njihovog ponašanja. Izuzetak bi bio Konan, verovatno zato što je njegova osnova u stripu. Ono što je takođe centralno mesto je PREDMET MOĆI. Reč je o artefaktu koji će omogućiti pobjedu onome ko ga poseduje. To može biti prsten, skiptar, mač, kristalna kugla, dragulj, u nekom daljem smislu mistična sila. Predmet moći se svojom upotrebom ne troši. Osim glavnog, moguće je da postoji i niz manje bitnih predmeta. Posledica svega je da dela epske fantastike daju manje ili više jasnu sliku kada pročitate sve knjige koje se odnose na neki takav svet – Tolkinovu Srednju zemlju, Herbertovu Dinu i njegov kosmos, Zelaznijeve Hronike Ambera, etc.

Naučna fantastika se bavi pitanjima koja proističu iz razvoja nauke i koja nisu već rešena. Kako nema magičnog štapića koji će ih rešiti, pitanja ostaju pitanja. Recimo u slučaju pojave vanzemaljaca, obično se delo kod ljudi naslanja na postojeći sistem u kome je nastalo, dok će u vezi vanzemaljaca ostati nedoumica u vezi njihovih ciljeva (obično kod boljih dela) ili se oni prikazuju kao a priori zli i neprijateljski raspoloženi (obično kod lošijih dela, mada su moguća iznenađenja).

Ako je reč o nekom izolovanom problemu onda se sve završava opisom i razrešenjem tog problema, uz eventualnu poruku ljudskom svetu. Tako se Odiseja 2010 bavi sasvim realnom i (u momentu stvarajna) postojećom situacijom eskalacije Hladnog rata koja se razrešava novim saznanjem posmatranog problema (Monolita). Solaris daje opis fenomena inteligentnog okeana i njegovog uticaja na naučnike koji su na stanici. Mi ne znamo ko šalje te naučnike i da li iza njihove misije stoje neki ciljevi koji nisu naučni. U svom genijalnom filmu Tarkovski deo radnje smešta na Zemlju u okruženje koje 100% pripada XX veku. Izgleda naivno, za civilizaciju koja istražuje udaljene planete, ali njemu više od toga nije ni potrebno.

Ali šta ako dela koja se bave borbom dobra i zla koriste naučni instrumentarij ili tehniku koja se može sagledati kao posledica razvoja nauke kakvu poznajemo? The Mammoth Encyclopedia of Science Fiction daje hibridni pojam – SCIENCE FANTASY. Kao dela ovog hibridnog podžanra pominju se Herbertova Dina i Knjiga Novog Sunca Džina Volfa. Hronike Ambera se eksplicitno tretiraju kao fantasy dela Zelaznija, koji se bavio i SF-om, a Tolkin se i ne pominje jer se enciklopedija ne bavi čistom epskom fanatstikom. Dalje, iz razvoja ovog podžanra javlja se i SPACE OPERA sa tipičnim predstavnikom kao što je Star Wars, za koji je Artur Klark rekao da predstavlja više epsku nego naučnu fantastiku, i ja se sa time slažem. Podžanr koji je bliži SF-u je FAR FUTURE gde smeštaju Džina Volfa, navodeći kako je on dao naučna objašnjenja svojih opisanih pojava, dok Frenk Herbert opisuje nekakvi zvezdani feudalizam. Mislim da je ovo mnogo pojednostavljeno objašnjenje jer Volf istina daje naučne opise samo nekih pojava u svojim knjigama, i to na temelju dosta pojednostavljene današnje nauke, odnosno pod pretpostavkom kako bi je opisali stanovnici nekog dalekobudućeg sveta koji umire na krhotinama sada postojećeg. Herbert takođe daje naučna objašnjenja ali na temelju neke nauke budućnosti koja se ipak može povezati sa današnjim naukama – relativistička fizika, genetika, psihologija, ekologija... U novije vreme lično sam sklon da Dinu pre posmatram kao naučnu fantastiku jer u njoj ipak ne postoji predmet moći već resurs (Začin) koji se neumitno troši. Knjiga Novog Sunca je za mene ipak skoro u potpunosti epska fantastika, kao što su to i Hronike Ambera, iako se njihova radnja dešava u nekakvoj sadašnjosti.

Tema je u svakom slučaju veoma široka i pogodna za duže razgovore. Očekujem različita mišljenja.